

УДК 373.5.014 (477)

О. Глушко, мол. наук. співробітник
Інституту педагогіки НАПН України, Київ

БАЗОВІ ТЕРМІНИ З ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЙ В ОСВІТІ: ПОГЛЯДИ ВІТЧИЗНЯНИХ ВЧЕНИХ

У статті висвітлено стан розроблення понятійно-категоріального апарату з проблеми трансформацій в освіті вітчизняними вченими. Автор аналізує сучасні підходи до понять "модернізація", "реформування", "трансформація".

Ключові слова: модернізація, реформа, реформування, трансформація, трансформація освіти, педагогічна освіта, шкільна реформа, освітня реформа.

Постановка проблеми. Нові виклики часу, динамічний розвиток інформаційних технологій, євроінтеграційний вектор в освітній політиці нашої держави і входження України до європейського освітнього простору, актуалізують активні дії освітянської спільноти щодо реформування освіти, її стратегічних напрямів і концептуальних положень. У цьому контексті на часі є розгляд базових термінів, до яких у дослідженні віднесено "реформування", "трансформація", "модернізація", як такі, що використовуються у науковій педагогічній літературі, в законодавчих/урядових/стратегічних документах для позначення змін в освітній галузі.

Мета і завдання дослідження. Дослідити та узагальнити погляди вітчизняних учених стосовно понятійно-категоріального апарату з проблеми трансформацій в освіті. Розкрити змістове наповнення понять "модернізація", "реформування", "трансформація".

Стан дослідження. Питаннями трансформації освітньої сфери є предметом дослідження таких вітчизняних науковців, як Н. Авшенюк (модернізація педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу), В. Андрущенко (модернізація вищої освіти), В. Кремень (трансформація змісту освіти, трансформація особистості), С. Кримський (принципи трансформації знання), О. Локшина (трансформаційні процеси шкільної середньої освіти в контексті європейської інтеграції), В. Огнев'юк (освітні реформи), О. Савченко (реформування початкової освіти), О. Сухомлинська (реформаторська педагогіка, політика реформування в історичному контексті) та ін.

Розробкою термінології в аспекті реформ освіти в Україні та зарубіжжі займалися такі вчені, як, Л. Березівська, А. Василіук, М. Михальченко, Н. Побірченко, А. Сбруєва, С. Сисоєва, К. Шихненко та ін.

Виклад основного матеріалу. Термін "трансформація" (від лат. *transformatio*) сучасний словник української мови трактує як зміна, перетворення виду, форми, істотних властивостей чого-небудь. Для уточнення терміну "трансформація" звернемося до суміжних гуманітарних наук таких як соціологія, філософія. На думку С. Кримського, у процесі трансформації відбувається поєднання старих і нових форм. Власне сам термін філософ розглядає як "істотну структурну переробку системи, яка шляхом перегруповання її елементів змінює організацію, зв'язки, притаманні вихідному стану системи, при цьому реформування розуміється як керована трансформація. Він також зазначав, що трансформації можуть бути поступальними чи зворотними, системними чи безсистемними, тобто вектор змін може бути як прогресивний, так і регресивний [6, с. 206; 7].

Американський антрополог Д. Аберле запропонував найповнішу і найточнішу класифікацію суспільних рухів, для нас, вона цікава тим, що в ній дається визначення трансформаційним і реформаторським рухам. Зокрема, трансформаційні, спрямовані на повну, великомасштабну, радикальну зміну структури, суспільства, частиною якого вони є. В свою чергу, реформаторські рухи, спрямовані тільки на зміну деяких аспектів структури, суспільного ладу [4, с. 588].

Українська дослідниця в сфері соціології Є. Подольська також вважає, що трансформація – це перетворення сутнісних компонентів соціуму, всіх сторін сфер суспільного життя. Проте, на думку науковця, трансформація не передбачає вектора змін: вони можуть бути як прогресивними, так і регресивними. Головне в трансформації – саме перетворення форм і змісту суспільного життя, її інституційної сфери, норм, цінностей, ментальності та інших соціокультурних сторін соціуму. Отже, вона розглядає термін "трансформація", як самостійну соціологічну категорію, а не просто синонім термінів "розвиток", "зміни", "модернізація" тощо. Ми цілком погоджуємося з думкою дослідниці, що трансформація – це окрема наукова категорія, для якої характерні якісні, глибинні зміни окремої структури, або суспільства в цілому [13].

А. Василіук у своїй монографії, присвяченій реформам шкільної освіти в Польщі, зацентрувала увагу на власній специфіці термінів "модернізація", "реформування", "трансформація", зауважуючи, що, у вітчизняних наукових розвідках часто відбувається підміна одного поняття іншим, без урахування притаманним їм особливостей. Зокрема, "трансформація" розуміється науковцем, як довготривалий якісний процес "приспосовання змін і водночас упровадження інновацій". Крім того, А. Василіук трактує трансформацію, як одну з причин освітніх реформ [3, с. 19]. Про взаємодію трансформації і реформ також наголосила Н. Шубелка, на думку якої трансформація – це об'єктивний результат реформаторської діяльності [18, с. 37].

Н. Побірченко розглядає термін трансформації освіти, трансформації психологічних процесів у контексті освітології. На думку науковця, "трансформація" – це творчий процес перенесення сутнісних ознак інноваційних досягнень певного профілю освіти на інший профіль освіти з метою їх об'єднання [12]. Серед характеристик терміну "освітніх трансформацій" виділимо наступні: 1) вони є постійно діючим явищем, яке відбувається або стихійно, або організовано; 2) вони є цілеспрямованим явищем; 3) мають незалежну ціннісно-мотиваційну орієнтацію. Отже, можна зробити висновок, що зміст поняття "трансформація" включає в себе структурну, якісну переробку освітньої системи із запровадженням сутнісних інновацій.

На думку української дослідниці Н. Авшенюк, спрямованість глибинних, трансформаційних змін в освіті, залежить насамперед від наявних уявлень у тих, або інших країнах, окремих геополітичних регіонах, про те, якою має бути людина: що вона повинна знати і вміти, якими компетенціями володіти [10, с. 166].

Проте, можемо констатувати, що незважаючи на широкі вживання у педагогічній літературі терміну "трансформація", власне саме поняття не достатньо розроблено. Зокрема, у вітчизняній педагогічній енциклопедичній та словниковій літературі сам термін взагалі відсутній.

Поняття "реформа", у вітчизняному словнику тлумачиться, як перетворення, зміна, нововведення, яке не знищує основ існуючої структури. В. Кремень реформу освітньої системи навчання розуміє як цілеспрямований

процес, що забезпечує виховання особистості, яка б відповідала вимогам культурного, морального, творчого і соціального розвитку [8, с. 418].

Українські компаративісти А. Василюк, А. Сбруєва, К. Шихненко приділили значну увагу розробці теорії освітніх реформ, визначенню й уточненню термінів "реформа", "реформування". Так, А. Василюк дала власне тлумачення терміна, а саме, реформа – це кожна зміна в системі освіти, яка: 1) відображає окреслену освітню політику, 2) має далекосяжні стратегічні наміри, 3) виникає як концепція уряду, регіональної освітньої влади з належними повноваженнями в сфері навчання і виховання або впливових громадських об'єднань, що трансформуються зі стані ідей і пропозицій в нормативно-юридичні засоби. На думку дослідниці сутністю освітнього реформування є сукупність цілеспрямованих дій, державних та громадських органів (через закони, нормативно-правові акти, інструкції, рекомендації тощо) [3, с. 13]. Отже, для процесу реформування, як бачимо, характерна легітимність, схвальність з боку влади та цілеспрямованість – чітке усвідомлення мети. Способом проведення реформування є реформа.

А. Сбруєва охарактеризувала смислове співвідношення і вказала на специфічне змістове наповнення кожного з термінів із синонімічного ряду поняття "освітня реформа". Крім того, дала розгорнуте визначення освітніх реформ, як у "вузькому" – це процес політико-адміністративних змін, що ініціюються "згори" і передбачає певні структурні перетворення, на різних рівнях освітньої системи, що мають часткову або радикальну направленість, так і в "широкому" розумінні – це процес політико-адміністративних, педагогічних та суспільних змін, що включає широку сукупність перетворень, освітньої системи в цілому та кожного навчального закладу зокрема [14, с. 9–10].

Учена-компаративіст К. Шихненко, аналізуючи розвиток теорії освітніх змін в американській педагогічній думці, ґрунтовно охарактеризувала понятійно-термінологічний апарат дослідження, через такі поняття як реформа, удосконалення, оновлення, модернізація, трансформація, розвиток, реконструкція, рекультурація, інновація. Дослідниця надала узагальнену класифікацію освітніх змін, за такими ознаками: тривалість та характер дій, природа виникнення, масштаб поширення, ступінь глибини змін, рушійні сили змін, кількість учасників, здатність реагувати на зміни, спосіб, в який відбуваються зміни, причина ініціації змін, локалізація змін, об'єкт зосередження змін [19, с. 33]. Зокрема термін реформа, визначила як зміни, що ініціюються "згори", на політичному рівні [19, с. 25].

А. Джурило проаналізувала зміст й уточнила відмінності понять "реформа", "реформування", "реформаційний процес", "освітня реформа", "шкільна реформа". До характерних ознак поняття "освітня реформа" дослідниця віднесла: політичну готовність діяти, володіння матеріальними ресурсами, суспільну підтримку. Серед інших, визначила поняття "реформування" як складну, динамічну, спеціально організовану систему, що володіє такими ознаками, як: цілеспрямованість, елементарність і структурність будови, цілісність, ієрархічність, субординація та зв'язок із зовнішнім середовищем [5, с. 84].

Ю. Соколович-Алтуніна, аналізуючи модернізацію вищої аграрної освіти в Польщі в умовах євроінтеграції, зокрема наголосила, що слід розрізняти процеси трансформації, реформування та модернізації. На її думку трансформація є переходом до якісно нового стану організації системи в результаті радикального нарощування питомої ваги нерівноважних і нелінійних відносин з оточенням. Реформа становить спосіб змін, здійснюваних владою, ініційованих "згори вниз", з чітким усвідомленням мети. Натомість поняття "модерні-

зація" – це перетворення, що не завжди пов'язані з управлінськими ініціативами [16].

Українська дослідниця Л. Березівська визначила шкільну реформу як процес змін (часткових, кардинальних, системних, комплексних) у шкільній освіті, ініційованих "згори вниз" (на урядово-адміністративному рівні), регульованих законодавчими актами, та "знизу вгору" (на громадсько-педагогічному рівні) у контексті суспільно-політичних, соціально-економічних та педагогічних детермінант [1, с. 9]. Узагальнюючи, можна *зробити висновок*, що реформа – це завжди зміни, які частіше всього ініціюються "згори" й мають конкретну подальшу реалізацію в освітній політиці.

Переїдемо до розгляду терміну "модернізація". У сучасній педагогічній енциклопедії дається наступне визначення терміну "модернізація" (від франц. "moderne" – новітній, сучасний), який означає удосконалення, поліпшення, оновлення об'єкта, приведення його у відповідність з новими вимогами і нормами, технічними умовами, показниками якості [11, с. 323]. Більшість вітчизняних дослідників розглядають термін "модернізація" як процес "осучаснення", "оновлення" освіти. Отже, за логікою термін "модернізація", можна визначити, як процес направлений на оновлення, удосконалення, на зміни у відповідності до вимог сучасності.

Зміст поняття "модернізація", на думку А. Бойко включає в себе оновлення системи освіти та виховання з одночасним збереженням тих актуальних надбань, які були досягнуті попереднім історичним періодом [2, с. 1].

На думку українського дослідника М. Михальченко поняття "модернізація" акцентує увагу на аспекті поліпшення, удосконалення. Модернізація – це в "глобальному вимірі" проект, "що ніколи не завершується". Як зауважує М. Михальченко, різниця між поняттями "модернізація" і такими поняттями, як "розвиток", "трансформація", "зміна" полягає в тому, що вони є "більш нейтральними стосовно динаміки суспільного процесу, до його прогресивних тенденцій. Трансформація, зміна, розвиток можуть бути орієнтовані на зміну реалій куди завгодно: уперед, назад, убік, по колу і т. п." [9, с. 34 – 35]. Виходячи із вище зазначеного, можна зробити висновок, що модернізація – це складова більш широкого процесу, а саме трансформації.

За С. Сисоєвою, модернізація освіти може розглядатися як зміни, що підтримують і забезпечують динамічний розвиток освіти відповідно до цілей реформ, як створення та реалізація моделей випереджального розвитку освіти адекватних до потреб суспільства. Вона також зацентувала, що процес модернізації освіти можливий тільки після реформування її основ [15, с. 134].

Погляд на "модернізацію", як складової частини реформи, підтримує А. Василюк. Крім того, дослідниця вважає, що однією із характерних особливостей змісту поняття "модернізація" є те, що зміни відбуваються не всієї системи, а лише окремих її елементів [3, с. 10].

На думку В. Андрущенка використання терміну "модернізація" до визначення освітніх процесів означає їхню орієнтацію на сучасні соціокультурні реалії, європейські та світові стандарти. Сутність модернізації системи освіти полягає у переході до нової освітньої парадигми, під якою розуміється сукупність принципів, ціннісних настанов і способів організації освітньої діяльності, які визначають кут зору на освіту: її мету, модель та освітній ідеал, адекватний антропологічним та соціокультурним запитам суспільства [18, с. 38].

Аналізуючи теоретичні основи модернізації Ю. Соколович-Алтуніна, зокрема відзначила, що метою модернізації будь-якої соціальної системи є досягнення модерності, тобто відповідності стандартам, а результатом є підвищення ефективності [17, с. 142].

Отже, на думку більшості дослідників під модернізацією розуміються прогресивні зміни, що відповідають вимогам часу, в результаті яких система (або підсистема) поліпшує параметри свого функціонування. Проте, ці зміни не кардинальні, вони не передбачають перебудову всієї системи, як це відбувається при трансформційних процесах.

Зробимо висновок, що поняття "трансформація", "реформування", "модернізація", різні за змістом, з певними, характерними для кожного поняття своїми особливостями. Незважаючи на численні трактування, єдності у змістовому наповненні й розумінню цих понять серед науковців немає. Аналіз понятійного апарату з проблеми трансформцій в освіті вітчизняними вченими-педагогами, дозволив нам виділити сутнісні характеристики досліджуваних нами дефініцій. Поняття "трансформація", включає в себе фундаментальну, структурну, довготривалу, якісну переробку освітньої системи із запровадженням інновацій. Сутнісною характеристикою процесу реформування є те, що він, частіше всього, ініціюється і завжди проводиться владними структурами. Реформування – це зміни, що відбуваються шляхом реформи (реформ), для яких характерні чітке усвідомлення мети, без кардинального перетворення системи. Модернізація – це складова більш широкого процесу (трансформації, або реформування), характерна особливість якого є оновлення, осучаснення, проте не всієї системи, а лише окремих її елементів.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : [монографія] / Л. Д. Березівська. – К.: Богданова А. М., 2008. – 406 с.
2. Бойко А. І. Філософія модернізації освіти в системі ринкових трансформацій: світоглядно-філософський аналіз [текст] : автореф. дис. ... докт. філософ. наук : 09.00.10 / А. І. Бойко; наук. консультант В. П. Андрущенко; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2010. – 31 с.
3. Василіук А. В. Реформи шкільної освіти в Польщі: історія й сучасність : [монографія] / А. В. Василіук. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2007. – 340 с.
4. Гіденс Ентоні. Соціологія / Ентоні Гіденс. / Пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник; наук. ред. О. Іващенко. – К.: Основи, 1999. – 726 с.
5. Джурило А. П. До питання "реформування" як однієї з ключових дефініцій у галузі освіти / А. П. Джурило // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К. – 2014. – Вип. 82. – С. 81-87.
6. Кримський С. Б. Запити філософських смислів / С. Б. Кримський. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2003. – 240 с.
7. Кримський С. Б. Научное знание и принципы его трансформации / С. Б. Кримський. – К.: Наук. думка, 1974. – 206 с.
8. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В. Г. Кремень. – К.: Педагогічна думка, 2009. – 520 с.
9. Михальченко Н. І. Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы? / Н. І. Михальченко; НАН України; Інститут соціології; АПН України; Інститут вищої школи. – К., 2001. – 440 с.
10. Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному просторі : [монографія] / авт. кол.: Н. М. Авшеник, В. О. Кудін, О. І. Огієнко та ін. – К.: Педагогічна думка, 2011. – 232 с.
11. Педагогіка: Большая современная энциклопедия / Сост. Е. С. Рапацевич – Мн.: "Соврем. слово", 2005. – 720 с.
12. Побірченко Н. А. Трансформація психологічних процесів в освітній технології / Н. А. Побірченко http://elibrary.kubg.edu.ua/2823/1/N_Pobirchenko_NPOTP_III-IV_IS.pdf
13. Подольська Є. А. Соціологія: 100 питань – 100 відповідей : навчальний посібник / Є. А. Подольська, Т. В. Подольська. – К.: Інокс, 2009. – 352 с.
14. Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англословянських країн в контексті глобалізації (90-ті р. р. ХХ - початок ХХІ ст.) / А. А. Сбруєва. – Суми : Козацький вал, 2004. – 500 с.

15. Сисоева С. О. Освітлогічний контекст освітніх реформ / С. О. Сисоева // Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія : монографія / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Віктора Огневіюка, Світлани Сисоевої. – К.: ТОВ "Видавниче підприємство "ЕДЕЛЬВЕЙС", 2013. – 460 с.
16. Соколович-Алтуніна Ю. О. Модернізація вищої аграрної освіти в Польщі в умовах євроінтеграції : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ю. О. Соколович-Алтуніна; Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. – Суми, 2012. – 263 с.
17. Соколович-Алтуніна Ю. О. Теоретичні основи модернізації вищої аграрної освіти в Республіці Польщі / Ю. О. Соколович-Алтуніна // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2011. – № 6-7 (16-17). – Суми. – С. 137-146.
18. Філософія освіти : Навчальний посібник / За заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 329 с.
19. Шихненко К. І. Розвиток теорії освітніх змін у педагогічній думці США (остання чверть ХХ – початок ХХІ століття): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / К. І. Шихненко; Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. – Суми, 2015. – 322 с.

References

1. Berezivska L. D. Reformuvannia shkilnoi osvity v Ukraini u KhKh stolitti : [monohrafiia] / L. D. Berezivska. – K.: Bohdanova A. M., 2008. – 406 s.
2. Boiko A. I. Filosofiia modernizatsii osvity v sistemii rynkovykh transformatsii: svitohliadno-filosofskyi analiz [tekst] : avtoref. dys. ... dokt. filosof. nauk : 09.00.10 / A. I. Boiko; nauk. konsultant V. P. Andrushchenko; Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. – Kyiv, 2010. – 31 s.
3. Vasyliuk A. V. Reformy shkilnoi osvity v Polshchi: istoriia i suchasnist : [monohrafiia] / A. V. Vasyliuk. – Nizhyn: NDU im. M. Hoholia, 2007. – 340 s.
4. Gidens Entoni. Sotsiolohiia / Entoni Gidens. / Per. z anhli. V. Shovkun, A. Oliinyk; nauk. red. O. Ivashchenko. – K.: Osnovy, 1999. – 726 s.
5. Dzhurylo A. P. Do pytannia "reformuvannia" yak odniei z kluchovykh defynitsii u haluzi osvity / A. P. Dzhurylo // Novi tekhnolohii navchannia : nauk.-metod. zb. / Instytut innovatsiinykh tekhnolohii i zmistu osvity MON Ukrainy. – K. – 2014. – Vyp. 82. – S. 81-87.
6. Krymskyi S. B. Zapyty filosofskykh smysliv / S. B. Krymskyi. – K.: Vyd. PARAPAN, 2003. – 240 s.
7. Krymskyi S. B. Nauchnoe znanye u pryntsyry eho transformatsyy / S. B. Krymskyi. – K.: Nauk. dumka, 1974. – 206 s.
8. Kremen V. H. Filosofiia liudynotsentryzmu v stratehiakh osvithnoho prostoru / V. H. Kremen. – K.: Pedahohichna dumka, 2009. – 520 s.
9. Mykhalchenko N. Y. Ukrainyskoe obshchestvo: transformatsiia, modernyzatsiia yly limytruf Evropy? / N. Y. Mykhalchenko; NAN Ukrainy; Ynstytut sotsyolohyy; APN Ukrainy; Ynstytut vysshei shkolyy. – K., 2001. – 440 s.
10. Modernizatsiia pedahohichnoi osvity v yevropeiskomu ta yevroatlantskymu prostori : [monohrafiia] / avt. kol.: N. M. Avsheniuk, V. O. Kudin, O. I. Ohienko ta in. – K.: Pedahohichna dumka, 2011. – 232 s.
11. Pedahohyka: Bolshaia sovremennaia entsyklopediia / Sost. E.S. Rapatsevych – Mn.: "Sovrem. slovo", 2005. – 720 s.
12. Pobirchenko N. A. Transformatsiia psykholohichnykh protsesiv v osvitolohii / N. A. Pobirchenko http://elibrary.kubg.edu.ua/2823/1/N_Pobirchenko_NPOTP_III-IV_IS.pdf
13. Podolska Ie.A. Sotsiolohiia: 100 pytan – 100 vidpovidei : navchalnyi posibnyk / Ie.A. Podolska, T.V. Podolska. – K.: Inoks, 2009. – 352 s.
14. Sbrueva A. A. Tendentsii reformuvannia sereдноi osvity rozvynenykh anhlomovnykh krain v konteksti hlobalizatsii (90-ti r. r. ХХ - pochatok ХХІ st.) / A. A. Sbrueva. – Sumy : Kozatskyi val, 2004. – 500 s.
15. Sysoieva S. O. Osvitolohichnyi kontekst osvithnikh reform / S. O. Sysoieva // Osvitni reformy: misiia, diisnist, refleksiiia : monohrafiia / za red. Vasyliia Kremenia, Tadeusha Levovytskoho, Viktora Ohneviiuka, Svitlany Sysoievoi. – K.: TOV "Vydavnyche pidpriemstvo "EDELVEIS", 2013. – 460 s.
16. Sokolovych-Altunina Iu. O. Modernizatsiia vyshchoi ahrarnoi osvity v Polshchi v umovakh yevrointehratsii : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / Iu. O. Sokolovych-Altunina; Sum. derzh. ped. un-t im. A.S. Makarenka. – Sumy, 2012. – 263 s.
17. Sokolovych-Altunina Iu. O. Teoretychni osnovy modernizatsii vyshchoi ahrarnoi osvity v Respublitsi Polshchi / Iu. O. Sokolovych-Altunina // Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii. – 2011. – № 6-7 (16-17). – Sumy. – S. 137-146.
18. Filosofiia osvity : Navchalnyi posibnyk / Za zah. red. V. Andrushchenka, I. Peredborskoj. – K.: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2009. – 329 s.
19. Shykhnenko K. I. Rozvytok teorii osvithnikh zmin u pedahohichnii dumtsi SShA (ostannia chvert KhKh – pochatok KhKhI stolittia): dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / K. I. Shykhnenko; Sum. derzh. ped. un-t im. A.S. Makarenka. – Sumy, 2015. – 322 s.

Надійшла до редколегії 08.10.16

O. Glushko, researcher
Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv

BASIC DEFINITIONS FROM THE PROBLEM OF TRANSFORMATION IN EDUCATION: VIEW OF UKRAINIAN SCIENTISTS

The article highlights the circumstances of development of conceptual and categorical determinations of the problems in educational transformations by Ukrainian scientists. The author analyzes modern approaches to the concepts of "modernization", "reformation", "transformation". Next to that considered and specified the content of such categories as "reform", "educational reform" and "school reform".

Investigated that problems of determination in this direction were studied by following Ukrainian scientists: L. Berezivska, A. Boyko, A. Vasyliuk, V. Kremen, S. Krymsky, M. Mihalchenko, V. Ognevyyuk, N. Pobirchenko A. Sbrueva, S. Sysoiev, Y. Sokolovych Altunin, K. Shyhnenko and others.

It notes that the terms "transformation", "reformation", "modernization" in the scientific pedagogical literature, are often used as synonyms rows. Despite the numerous interpretations, there is no unity in understanding of these concepts among scientists.

Established that despite the wide using of the term "transformation" in the pedagogical literature, in fact the concept is not elaborated enough. In particular, the national pedagogical encyclopedic literature and vocabularies the term is absent.

Analysis of the conceptual definitions about the problem in educational transformations by Ukrainian scientists in pedagogy helped us to identify the essential characteristics of the definitions which we research. The definition "transformation" includes the fundamental, structural, long-term, quality changes of the educational system with implementation of innovations.

The essential characteristics of the deformational process are that it is mostly initiated and always carried by power authorities. Reformation – are changes occurring through reforms (reforms), which are characterized by a clear sense of purpose, without a radical transformation of the system.

Determined that modernization – is part of a broader process (transformation or reformation), which characterized by updating, modernization, but not the entire system, but only some of its elements.

О. Глушко, мл. науч. сотрудник
Институт педагогики НАПН Украины, Киев

БАЗОВЫЕ ТЕРМИНЫ ПО ПРОБЛЕМЕ ТРАНСФОРМАЦИЙ В ОБРАЗОВАНИИ: МНЕНИЯ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ УЧЕНЫХ

В статье освещены разработки отечественными учеными понятийно-категориального аппарата по проблеме трансформаций в образовании. Автор анализирует современные подходы к понятиям "модернизация", "реформирование", "трансформация".

Ключевые слова: модернизация, реформирование, трансформация, трансформация образования, педагогическое образование, школьная реформа.

Відомості про автора

Оксана Зіновіївна Глушко – Україна, Київ, молодший науковий співробітник відділу порівняльної педагогіки, Інституту педагогіки НАПН України.

Контактна інформація: glushko.oks74@gmail.com

Oksana Glushko – Ukraine, Kyiv, junior researcher of Comparative Education, Institute of Education NAES of Ukraine.

Contact Information: glushko.oks74@gmail.com

Оксана Зиновьевна Глушко – Украина, Киев, младший научный сотрудник отдела сравнительной педагогики, Института педагогики НАПН Украины.

Контактная информация: glushko.oks74@gmail.com

УДК 371.134: 3.16.2.00176

Н. Дем'яненко, д-р пед. наук, проф.
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ АВТОНОМІЇ (XIX – ПОЧАТОК XXI СТОЛІТТЯ)

Феномен "університетської автономії" розкрито у наукових і політичних дискусіях початку XIX – XX ст. (М.І.Костомаров, В.І.Ленін, М.І.Пурогов, М.В.Сперанський та ін.), змісті загальних статутів імператорських університетів (1804, 1835, 1863, 1884) та практиці Харківського (1804), Київського (1834) і Новоросійського (1865) університетів. Констатовано, що на початку XXI ст. Україна знаходиться в ситуації подолання наслідків централізованого управління вищою освітою і розвитку тих рис академічного життя, які здатні забезпечити лібералізацію вищої школи. Закон України "Про вищу освіту" (2014) закріплює академічну, організаційну, фінансову автономію університету. Вона залишається основою університетського життя, однак потребує перевизначення з урахуванням більш глибокої інтеграції університету з економікою, ринком праці й програмою розвитку нації.

Ключові слова: університет, автономія, академічна свобода, самоврядування, лібералізація, децентралізація вищої школи.

Постановка проблеми. Українська національна ідентичність за своєю природою є європейською ідентичністю, яка впродовж століть формувалася у контактах з європейською культурою. Боротися за збереження української ідентичності сьогодні означає берегти її гуманістичну сутність, захищати культурні механізми трансляції досвіду українського соціуму, які дозволяють підтримувати традиції демократичного розвитку нації і людської особистості. Таким механізмом упродовж століть була в Європі автономія університетів як особливий, властивий саме європейській цивілізації інститут.

Мета дослідження. Висвітлити питання еволюції теорії і практики університетської автономії (XIX – поч. XXI ст.)

Завдання дослідження. Проаналізувати питання еволюції теорії і практики університетської автономії (XIX – поч. XXI ст.)

Виклад основного матеріалу. Внутрішня організація Харківського (1804), Київського св. Володимирів (1834) і Новоросійського (1865) імператорських університетів виявилася плодом компромісу між тенденцією до "модернізації", з розвитком навколо університету навчальної інфраструктури, наукових товариств, бібліотеки, лабораторій тощо, і одночасним повним закріпленням корпоративної автономії в її "докласичному" розумінні. Автономія первинно була затверджена у

двох основоположних для університетської системи документах: Попередніх правилах народної освіти від 24 січня 1803 р., а невдовзі й у загальному Статуті імператорських університетів від 5 листопада 1804 р. Саме у "Попередніх правилах народної освіти" (1803) містився розрахований на перспективу розгорнутий план діяльності нового відомства, свого роду державна освітня доктрина. Демократичні принципи розвитку освіти, обґрунтовані в цьому документі, отримали найсуттєвіше втілення в діяльності університетів. Це відобразилося, передусім, у виборності професури й університетського управління, що, однак, мало узгоджуватися з принципом державного піклування і керівництва університетами. Найбільшою складністю у зв'язку з цим стало трактування і реалізація поширеного на Заході принципу університетської автономії, яка не узгоджувалася з прийнятими нормами державного централізму. Врегулювати цю проблему належало першому загальному університетському Статуту (1804). Ним офіційно визначався навчальний і адміністративний устрій університетів Російської імперії. Найважливішим його досягненням вважається проголошення університетської автономії. Спочатку вона трактувалася як свобода університету від державного керівництва й контролю. Це передбачало виборність ректора, проректорів, професорів